

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i05.175>

**ODIL YOQUBOV ASARLARIDA O‘QUVCHILARNING TANQIDIY,
IZLANUVCHANLIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH (“YAXSHILIK”
HIKOYASI MISOLIDA)**

Xudayberganova Diana Vladimirovna,
Urganch davlat pedagogika instituti
O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi,
Navoiy nomli davlat stipendiyasi sovrindori
<https://orcid.org/0009-0000-2398-1612>
e-mail: khudaybergenovadiana@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston xalq yozuvchisi, nasr janrida salmoqli ijod qilgan Odil Yoqubovning “Yaxshilik” hikoyasi tahlilga tortildi. Asarni mutolaa qilish jarayonida qahramonlar yashagan muhit va davr yoritib berishga harakat qilindi. Yosh Mansurning yangasiga yaxshilik qilaman deb afsus va nadomatda qolishi, bir kunlik kelin-kuyovning II jahon urushi sababli ayrilishi, urushning qanday oqibatlarga olib kelishi haqida so‘z bordi. Hikoyaga aynan “Yaxshilik” deb nom berilishi tanqidiy nuqtayi nazardan ko‘rib chiqildi.

Kalit so‘zlar: Munavvar, Mansur, yaxshilik, qadriyat, to‘y, Buyuk jahon urushi, xat, tanqidiy va ijodiy fikrlash.

Аннотация: В данной статье анализируется рассказ «Доброта» народного писателя Узбекистана Одиля Якубова, создавшего значительное произведение в прозаическом жанре. В процессе чтения произведения предпринята попытка пролить свет на обстановку и эпоху, в которой жили герои. Рассказ повествует о сожалении и раскаянии молодого Мансура, который считал, что оказывает услугу своему брату, о разлуке однодневной невесты и жениха из-за Второй мировой войны и о последствиях войны. Само название рассказа «Доброта» рассматривается с критической точки зрения.

Ключевые слова: Мунаввар, Мансур, доброта, ценность, свадьба, Первая мировая война, письмо, критическое и творческое мышление.

Annotation: This article analyzes the story "Goodness" by the people's writer of Uzbekistan, Odil Yakubov, who created significant works in the prose genre. In the process of reading the work, an attempt was made to shed light on the environment and era in which

the heroes lived. The story deals with the regret and regret of young Mansur, who thought he was doing a favor to his brother, the separation of a one-day bride and groom due to World War II, and the consequences of the war. The very name of the story "Goodness" was examined from a critical point of view.

Keywords: Munavvar, Mansur, goodness, value, wedding, World War I, letter, critical and creative thinking.

KIRISH. Bugungi kunda dunyo xaritasida o‘zining munosib o‘rnini topgan O‘zbekistonda boshqa sohalarda bo‘lgani kabi ilm-fan, ta’lim sohasida ham o‘zgarishlar, rivojlanishlar tobora avj olmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev “Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz” asarida quyidagicha xitob qiladi: “Mamlakatimizda sog‘lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda hal qiluvchi o‘rin tutadigan ta’lim-tarbiya sohasidagi ishlar ko‘lami tobora ortib bormoqda” [1.17]. Buni yetakchi davlatlardan namuna qilib olayotgan dasturlardan ham bilib olsak bo‘ladi. Davlat ta’lim standartlari tomonidan belgilanib qo‘yilgan dasturda adabiyot o‘qitishga alohida to‘xtalib o‘tilgan. “Adabiyot xalqning yuragi, elning ma’naviyatini ko‘rsatadi. Bugungi murakkab zamonda odamlar qalbiga yo‘l topish, ularni ezgu maqsadlarga ilhomlantirishda ta’sirchan kuchidan foydalanish kerak” [6.3]. Ya’ni millatni tarbiyalash, jamiyatga komil insonni yetkazib berish uchun eng avvalo maktab va maktabgacha ta’lim muassasalariga murojaat qilish darkor. Shu nuqtayi nazardan “Yangi avlod” nashriyoti tomonidan chop qilinayotgan darsliklarning o‘qitilishi o‘quvchilar va o‘qituvchilar uchun yuqori samara beryapti. Chunki ular avvalgi darsliklardan sezilarli farq qiladi. Darhaqiqat, o‘quvchi asarni o‘qishdan oldin, mutolaa davomida va mutolaadan keyin o‘ziga o‘zi savol berish orqali mustaqil va tanqidiy fikrlashni boshlaydi. Ta’lim jarayonida hamma narsani o‘qituvchi o‘qib, tushuntirib emas, balki o‘quvchining o‘zi o‘qib, undan to‘g‘ri xulosa chiqara oladi. Bundan tashqari, maktab darsligida berilgan har qanday asar o‘quvchining yoshiga mosligi, fikrlash doirasining kengayishiga sabab bo‘lishi bilan katta ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston xalq yozuvchisi, asarlari nashrdan chiqishi bilan qo‘lma-qo‘l bo‘lib ketgan Odil Yoqubov 1926-yilda Qozog‘istonda tug‘ilgan [4.32]. Adib bolaligi oson kechmagan, dastlab otasi vafot etgan undan keyin o‘smirligi II jahon urushi davriga to‘g‘ri kelgan. Shuning uchun ham ko‘plab asarlarida urush mavzusi yetakchilik qilgan. “Er boshiga ish tushsa...”, “Qaydasan, Moriko?” kabi asarlari shular jumlasidandir. Urush haqida, xususan yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlik har xil fikrlar, qaarshlar bor. Jadid bobolarimizdan bo‘lgan Abdulla Qodiriy o‘z asarlarida shunday deydi: “Nima ko‘p dunyoda, yomon ko‘p, yaxshi ko‘p ishni ko‘ra olmag‘uvchi ko‘p” [3.131]. Yuqoridagi jumla insonning qadr-qiymatini bilmasdan, undan bir matoq sifatida foydalanadigan fashistlarga ham tegishli bo‘ladi desak adashmagan

bo‘lamiz. Chunki urush boshlangan vaqtda yosh, navqiron yigitlar urushga safarbar qilingan. Bu har bir xalq uchun o‘z ta’sirini o‘tkazmay qolmadi.

MUHOKAMA. Odil Yoqubovning “Yaxshilik” hikoyasi umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun mo‘ljallangan darsligidan o‘rin olgan bo‘lib sodda tilda yozilganligi va yosh bolaning tilidan aytilganligi bilan o‘quvchi uchun tushunarli va qiziqarlidir. Asar kichkina bola tilidan, ya’ni Mansur tilidan hikoya qilinadi. Hikoya to‘y taraddudi, harakati bilan boshlanishi o‘zbek xalqining qadriyatlari va urf-odatlarining rang-barangligidan, qarindosh-urug‘ va qo‘ni-qo‘shni munosabatlarining jipsligidan dalolat beradi: “... birov o‘choq qurmoqda, birov o‘tin yormoqda, birov hovliga suv sepib, so‘riga palos yozmoqda” [4.34]. Globallashuv davrida bunday rasm-rusumlar darsliklarda o‘qitilishi ham asosli. Chunki yosh-avlodni qadriyatlar bilan tanishtirish ularni yana uzoq yillar saqlanishiga zamin yaratadi. Qishloq ahli soddadil, mehribon, samimiy qilib tasvirlangan. Kelinning hurmat ehtirom yuzasidan kelinsalom qilishi, mahallaning kattasidan kichigigacha unga havas bilan boqishi an‘analarimizning uzoq yillik o‘tmishdan saqlanib kelayotganidandir. Zamonaviy dunyoda bu kabi urf-odatlarining mohiyatini chuqurroq anglashga ehtiyoj bor. Ammo ushbu hikoyani mutolaa qilish davomida o‘quvchi vaziyatga turlicha yondashadi va ijodiy fikrlashni boshlaydi.

Mansur tog‘asining urushda halok bo‘lganini bilmas edi va u kelinoyisiga xat kelganini suyunchilaydi, biroq bu Munavvarga juda yomon ta’sir qildi. O‘quvchi asarni yakunlar ekan tanqidiy fikrlash orqali har xil savol bilan o‘ziga murojaat qiladi. “Tabiatning asosiy qonunini eslang: ijobiy salbiyni yengib chiqadi” [2.120]. Bu yerda esa salbi ijobiyni yengdi. Aslida Mansur yangasini xursand qilish uchun pochtachi olib kelgan xatning mazmunini bilmasdan, bolalarcha shaddodlik bilan aytgan edi. Biroq Mansur aytmasa ham pochtachi bu xabarni albatta ularga olib kelardi va shu vaqtda Munavvar turmush o‘rtog‘ining halok bo‘lganini eshitardi. Yosh bolaga zarda qilib, undan arazlab hech narsaga erisha olmasligini tushunib yetmadi. Aksincha, bolaning ham qalbini chilparchin qilib, bu oilani tark etdi. O‘quvchi matnga har tomonlama yondoshib, o‘zining fikrlarini aytishi lozim. Chunki bir har bir inson mustaqil va turli xil dunyoqarashga ega. Masalan, sinfda 25 o‘quvchi bo‘lsa ulardan 25 xil qarash va tasavvur namoyon bo‘ladi. “Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bugungi kunda aksar ish beruvchilar nomzodlarda hayotiy ko‘nikmalar, xususan, tanqidiy fikrlash qay darajada rivojlanganiga alohida e’tibor qaratishadi” [5.128]. Zero, bugungi uchinchi renessans davriga o‘tishda ham aynan shunday tanqidiy va ijodiy fikrlaydigan avlodni tarbiyalash har bir pedagog, nafaqat pedagogning, balki butun bir xalqning oldida turgan vazifalardan biridir. Muallif ushbu asari bilan Buyuk jahon urushida Munavvar kabi qancha ayollar turmush o‘rtog‘idan, yana kimlardir esa farzandidan, aka-ukasidan, otasidan ayrilganini mohirlik bilan yoritib bergan.

XULOSA. Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, bugungi farovon hayotda yashashimiz uchun ko‘plab ota-bobolarimizning qoni to‘kilgan. Shunday tinch, osuda hayotga har daqiqa shukrona keltirsak arziydi. Adib urush davridan xabardor bo‘lganligi va aynan ko‘zi bilan ko‘rib, quloqi bilan eshitganligi uchun ham asarning badiiy-estetik qiymati yanada baland bo‘lgan. Mansur kelinoyisi Munavvarni sevintiraman deb uni bir umrga yo‘qotib qo‘ydi. Shundan keyin o‘zini aybdor his qilib uning orqasidan mahzun bo‘lib qoldi. Qari buvisi esa ham o‘g‘lidan ham kelinidan ayrilib dog‘da qoldi. Bu asarning aynan 6-sinf darsligida o‘qitilishining ham bir qancha sabablari bor. Avvalo, o‘quvchi shu yoshda endi jismoniy, psixologik tomonidan o‘sish davri bo‘lganligi uchun hamma narsani to‘liq ilg‘ab, fahmlab olishga harakat qiladi. Qolaversa, urf-odat va an‘analarimiz ajdodlarimiz tomonidan qadrlanib kelayotgani bilan birgalikda insonlarning bir-biriga o‘zaro iliq munosabatda bo‘lishini o‘rganib, amalda qo‘llash yuqori darajada samara beradi desak adashmagan bo‘lamiz. Qaysidir ma’noda bu asar insonni tarbiyalab ham qo‘yadi. Biz o‘ylaymizki, ushbu hikoya orqali inson har qanday vaziyatda ham o‘zini tuta olishni o‘rganadi va shoshmashosharlik natijasida yaxshilik deb o‘ylagani o‘zi va yaqinlari uchun zarariga ish berishini anglab yetadi. Ushbu asar urush davrining bir parchasini yoritib bergani uchun ham kitobxonlar sevib mutolaa qiladigan bebaho asar bo‘lib kelyapti.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Мирзиёев Ш. Буюк келажегимизни мард ва олийжаноб халкимиз билан бирга курамиз. —Тошкент: Ўзбекистон, 2017. —488 б.
2. Робин Шарма. 200 ҳаёт дарси. —Тошкент: Zukko kitobxon, 2022. —224 б.
3. Karimov B. Abdulla Qodiriy. — Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2022. —160 b.
4. Mirzayeva Z., Jalilov K. Adabiyot. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun darslik. — Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2022. — 224 b.
5. Mirzayeva Z., Jalilov K. O‘zbek adabiyotini o‘qitish metodikasi darslik. —Toshkent: Academ space, 2024. — 295 b.
6. Xajiyeva D., Jammatova M. Adabiyot. Akademik litsey va 60110700 – O‘zbek tili va adabiyoti ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun darslik. — Urganch: Xorazm nashriyoti, 2026. — 264 b.